

HET FRIESE VELD

"Het Fries Natuurmuseum is mijn Friese Veld", Twirre in gesprek met Johannes Fokkema

Op een donkere herfstdag in oktober treft Twirre Johannes Fokkema in de bibliotheek van het Fries Natuurmuseum in Leeuwarden. Dit op zijn eigen verzoek, want: "Het Fries Natuurmuseum is mijn Friese Veld", aldus Johannes. Daarnaast leent het weer zich prima om het Natuurmuseum te bezoeken.

Johannes is conservator van het museum en heeft zich in de loop der jaren ontwikkeld tot een bekende, allround natuurkenner, die in Fryslân regelmatig wordt geraadpleegd wanneer er 'bijzondere' natuurvondsten worden gedaan, zoals onlangs nog in oktober met de Dwergarend op Vlieland. In het museum houdt hij zich overal mee bezig; vogels, zoogdieren, stenen, schelpen, paddestoelen, rupsen, vlinders, libellen en natuurlijk zijn specialiteit: de spinnen.

SPINNEN

Spinnen hebben nog steeds zijn grootste interesse. "Dat is begonnen toen ik tijdens mijn biologiëstudie aan de Vrije Universiteit van Amsterdam op Schiermonnikoog een heel interessant onderzoek heb gedaan naar de populatiedynamiek van *Erigone arctica*, een dwergspin die op kwelders te vinden is. Hierbij kwamen ook aspecten

als microklimaat en de effecten hiervan op het zogenaamde 'ballonvaren' van die spinnen, uiterst boeiend." 'Ballonvaren' is het gedrag dat (kleinere) spinnetjes zich middels een draadje laten wegwaaien op de wind en op deze manier als luchtreiziger een ander leefgebied proberen te bereiken. Een soort emigratie dus, een aspect dat plaatselijk van invloed kan zijn op de populatieontwikkeling van een soort. De meeste

mensen zullen op een heilige ochtend wel eens de honderden bedauwde kleine matjes in het gras of over kuiltjes in de grond gezien hebben. De verhuizing door de lucht kan soms zo massaal zijn dat de lucht vol spinrag zit en grote oppervlakten land bedekt zijn met een laken van glinsterende draden. Nadat Johannes zijn biologiëstudie had afgerond, met als hoofdvak dierecologie en als bijvakken diersystematiek en (micro)meteorologie, bleven de spinnen hem interesseren. Hij kreeg de kans een onderzoeksproject uit te voeren in de houtwallen van Ooststellingwerf, waarbij hij de spinnenfauna in de houtwallen vergeleek met die in de naastliggende graslanden. Tot halverwege de jaren 1980 is Johannes doorgegaan met het verzamelen en determineren van spinnen in Fryslân. Nu loopt hij met het plan rond al deze verzamelde, op kaartjes staande gegevens op een toegankelijke manier in de computer te zetten, voorzien van beschrijvingen om hier dan wellicht nog eens een atlas van uit te geven. Wanneer het zover is kan ook Twirre op een spinnenartikel rekenen. Overigens heeft Johannes ook in het museumblad 'Veld en Vitrine', waarvan hij hoofdredacteur is, al een aantal malen gepubliceerd over zijn spinnenvondsten.

Momenteel heeft Johannes de spinnen een beetje achter zich gelaten en verdiept hij zich meer in bijvoorbeeld dagvlinders en libellen, hoewel hij hier zelf geen actief onderzoek aan doet. Ook voor de Paddestoelenwerkgroep Friesland is hij actief als 'skriuwer' (schrijver). In de herfstperiode gaat deze actieve club mensen vaak op pad, om excursies te geven of gewoon om gezamenlijk een gebied op paddestoelen te inventariseren. Johannes probeert hierbij zo vaak mogelijk van de partij te zijn. Zo zijn dit jaar delen van Gaasterlân en de Kale Duinen bij Appelscha onderzocht. Ook alles wat hij tijdens de traditionele zondagmiddagwandelingen, samen met zijn vrouw, tegenkomt, probeert hij op naam te brengen.

Johannes Fokkema op de binnenplaats van het Natuurmuseum

Foto: Sietske Rintjema

VANELLUS, TWIRRE EN TINKBOEK

Vanaf 1977 is Johannes betrokken geweest bij de totstandkoming van het BFVW-blad Vanellus. "Eerst hebben Hans Wiltburg en ik een jaar 'stage gelopen' bij de oud-redacteurs J.P. Otto en J.D. Brada". Vanaf 1978 namen zij het officieel van hen over. Johannes werd vervolgens eindredacteur en is dat tot eind 1995 gebleven.

"Onze visie bij de invulling van Vanellus was destijds ten eerste dat we zo weinig mogelijk zelf wilden schrijven en ten tweede dat we een zo breed mogelijk scala aan natuuronderwerpen de revue wilden laten passeren, met de nadruk op vogels en daarbij de nadruk op weidevogels. Zo nu en dan werden er themanummers gemaakt, zoals over blauwgraslanden, de Bakkeveensterduinen, eendenkooien in Fryslân en De Deelen. De totstandkoming van deze nummers kostte toch relatief veel energie. Binnen de BFVW-gelederen verschilden de meningen over de inhoud van Vanellus destijds. Er was een groep die de verbreding toejuichte en het blad leuk en gevarieerd vond om te lezen. Er was echter ook een groep die het aanbod van artikelen te breed en vaak ook moeilijk leesbaar vond. Speciaal voor de vogelwachten werd de rubriek 'Wachtwoord' in het leven geroepen, teneinde toch vooral de achterban betrokken te houden bij Vanellus." Johannes kijkt tevreden terug op zijn Vanellus-periode. "Momenteel is het toch weer veel meer een bondsblad, waarbij de aandacht voor natuurstudie en natuurbescherming in de bredere zin helaas beperkt is."

De Twirre mag van hem ook best nog gevarieerder worden. "Hoewel ik het blad niet altijd van begin tot eind lees, heb ik toch nog sterk het idee dat de nadruk nog te veel ligt op vogels, met name broedvogels."

Favoriete natuurgebieden heeft Johannes niet zo zeer. Wel is hij gecharmeerd van binnendijkse zilte graslandjes, zoals bij Dronryp en tussen Boksum en Bols-

Bedauwd wielweb

Foto: Karin Uilhoorn

ward. "Het is opmerkelijk te zien dat hier nog steeds zoutminnende (of -verdragende) soorten als Rood zwenkgras, Zilteschijnspurrie, Gerandeschijnspurrie en plaatselijk zelfs Zeekraal groeien." Johannes is ook lid van het Biologysk Wurkferbân van de Fryske Akedemy. In dit kader zit hij momenteel in de werkgroep 'biografy' die als doel heeft in 2003 een 'Tinkboek' uit te geven, met een beschrijving van 'alle' mensen (biologen) in Fryslân die professioneel of als amateur bijzonder actief zijn bij natuuronderzoek en natuurbescherming. Dit project loopt redelijk goed, maar het zal nog wel even duren.

ONTWIKKELING NATUURMUSEUM

Ambities liggen voor Johannes ook de komende jaren voornamelijk in het Fries Natuurmuseum. Hij is blij dat uiteindelijk een besluit is gevallen over de toekomst van het museum: het blijft op de huidige plaats en zal uitbreiden. De planontwikkeling is op dit moment aan de orde van de dag in het museum. Zijn streven is eerst om vooral de enorme collectie

insecten, planten en vogelbalgen meer bij het museumgebeuren te betrekken. In de eerste plaats zal dit gebeuren door de gehele collectie op een gemakkelijk toegankelijke en duidelijke manier in de computer te zetten. Liefst zou Johannes zien dat deze databank dan een soort centraal verzamelpunt van gegevens over Fryslân wordt, waar vandaan men doorverwezen kan worden naar specialisten.

Na het gesprek voor Twirre krijg ik nog een rondleiding door het archief waar circa 130.000 beestenlichamen, die ooit onderdeel uitmaakten van de levende natuur, liggen opgeprikt of opgezet. Het is een indrukwekkende verzameling die zo nu en dan geraadpleegd wordt door deskundigen. Zo zijn de aanwezige 'balgen' (opgepulde huid, om langer te bewaren) van Slechtvalken bijvoorbeeld recent nog gebruikt voor een wetenschappelijk onderzoek en allemaal bekeken en opgemeten. Wanneer al dit materiaal gemakkelijk te raadplegen is in de computer, zullen vele Friese 'sneupers' de weg naar dit biologiedomein weten te vinden.